

“Ναι, η ζωή υποθέτω, δεν υπάρχει άλλη λέξη”¹
Σκέψεις για το θέατρο, την εξέγερση και την Ανθρωπινότητα

Σπαράγματα σκέψεων αντί προλόγου

Αγωνία. Προς όλες τις κατευθύνσεις. Κάθε στιγμή. Για το θέατρο. Για τη ζωή. Για την κάθε ανάσα ενός ηθοποιού πάνω στη σκηνή. Για τον κόσμο που ζω. Καθημερινά. Αυτός ο κόσμος μπορεί να αλλάξει; Πώς; Η στάση των ανθρώπων απέναντι στη ζωή μπορεί να αλλάξει; Πώς; Τα ερωτήματα γίνονται βασανιστικά και ιδού, οι εξεγέρσεις ξεσπούν. Σε μια σειρά από χώρες. Χιλή, Λίβανος, Ιράκ, Χονγκ Κονγκ, Καταλονία, Εκουαδόρ, Αϊτή, Ινδονησία Σχεδόν ταυτόχρονα. Απρόβλεπτα. Απρόσμενα. Εκεί που ακούμε ότι “τίποτα δεν κινείται, τίποτα δεν γίνεται”, η σπίθα της ζωής ξάφνου εκρήγνυται.

Το εξεγερσιακό ορμέμφυτο

Και το θέατρο; Πώς οι δονήσεις του κόσμου φτάνουν ως τη σκηνή; Μπορούμε ως καλλιτέχνες να είμαστε ανοιχτοί στα σήματα κινδύνου του πλανήτη στον παρόντα χρόνο, στις κραυγές αγωνίας των εκατοντάδων χιλιάδων εξεγερμένων σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη; Μπορεί η σκηνή του θεάτρου, από πεδίο έκφρασης καθημερινών σχέσεων και συναισθημάτων, να μεταμορφωθεί σε τοπίο εξέγερσης; **“Η Φαντασία στην Εξουσία”** φώναζαν οι πρόγονοί μας μισό αιώνα πριν. Η τέχνη, υπερβαίνοντας διαλεκτικά όλα τα χαρακτηριστικά της διδακτικής ή της κριτικής της λειτουργίας, χρειάζεται να είναι στρατευμένη στην υπόθεση της ζωής. Οφείλει να εμψυχώνει. Μπορεί να δίνει ελπίδα.

Πώς μπορούμε, λοιπόν, να μετατρέψουμε τη σκηνή σε τόπο διεκδίκησης; Αυτό που διακυβεύεται στις νέες εξεγέρσεις, με τον αυθορμητισμό τους, με τις όποιες οργανωτικές, προγραμματικές ή και πολιτικές τους ανεπάρκειες, είναι η ίδια η Ζωή. Οι Καταπιεσμένοι του πλανήτη ξεσηκώνονται και πάλι για να διεκδικήσουν το δικαίωμα σε μια αξιοβίωτη ζωή. Το εξεγερσιακό ορμέμφυτο ξεπερνά οικονομικές κατηγορίες και μακρο/μικρο οικονομικά μεγέθη. Ενυπάρχει στον ίδιο τον πυρήνα της Ανθρωπινότητας, τον ασυμβίβαστο και ανυπότακτο, στην περιοχή του ανθρώπινου ψυχισμού που δεν δέχεται τα καταπιεστικά δεσμά κανενός αγριανθρώπικου και εξουσιαστικού συστήματος.

Το ίδιο αυτό εξεγερσιακό ορμέμφυτο μπορεί να ωθήσει και τον καλλιτέχνη στη

1 Σάμουελ Μπέκετ, “Ευτυχισμένες Μέρες”, μτφ. Θωμάς Συμεωνίδης. Η μετάφραση δεν έχει εκδοθεί ακόμα.

δημιουργία του έργου του. Ο καλλιτέχνης μπορεί να αντλήσει από την εξεγερσιακή σπίθα ζωής που βρίσκεται μέσα του. Στην περιοχή αυτή μπορεί πραγματικά να εντοπίσει τη βασική πηγή άντλησης της ζωτικής ενέργειας που του είναι αναγκαία στη δημιουργική διαδικασία.

Το θέατρο - εργαστήριο

Μπορούμε και πρέπει να μετατρέψουμε το θεατρικό εργαστήριο σε χώρο-χρόνο μελέτης και αποκάλυψης του Ανθρώπινου μέσα στον άνθρωπο. Η θεατρική σκηνή μπορεί να αποκαλύψει τη σπουδαιότητα του κάθε ξεχωριστού ανθρώπου, αλλά και τη δύναμη της ίδιας της κοινότητας των ανθρώπων, την αναγκαιότητά της σε όλο το φάσμα της ζωής.

Από την άποψη αυτή, το θεατρικό εργαστήριο μετατρέπεται σε εργαστήριο ανθρώπινων σχέσεων, σ' ένα τοπίο όπου ο καλλιτέχνης αναζητά τον εαυτό του μέσα από τη βαθιά ζύμωση και συνάντηση με τον κάθε άλλον άνθρωπο, όσο ξένος, όσο διαφορετικός κι αν είναι. Με τον άλλον μας συνδέει η ίδια η ανθρωπινότητα και όχι απλώς, όχι μονάχα η σκηνική μας ύπαρξη. Συνυπάρχουμε μέσα από την ανθρώπινη γυμνότητά μας πάνω στη σκηνή, προσπαθώντας να αναπνέουμε μαζί, κάθε στιγμή, αφουγκραζόμενοι αυτόν που είναι απέναντι μας, χωρίς άμυνες, χωρίς δικλίδες ασφαλείας και δεύτερες σκέψεις. Μέσα από μια τέτοια διαδικασία ξεπηδά η χειραφετητική λειτουργία του θεάτρου – εργαστηρίου. Την ίδια στιγμή, καθώς ερευνούμε συλλογικά το υλικό που έχουμε στα χέρια μας, κοιτάζουμε μέσα μας, προσπαθούμε να ακούσουμε τις πιο μύχιες πτυχές του ψυχισμού μας, χωρίς να απωθούμε τίποτα, τολμώντας την επαφή με το Ανοίκειο στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης, σε όλο του το φάσμα, σε κάθε του διάσταση.

Φως στα σκοτάδια

Περισσότερο φως στα σκοτάδια της ανθρώπινης ύπαρξης. Αυτό ήταν το βασικό διακύβευμα της αρχαίας Αττικής Τραγωδίας. Με ποιόν σκοπό, όμως; Μελετώντας σε ολόένα και μεγαλύτερο βάθος το αχανές τοπίο της ανθρώπινης δομής, οι τραγικοί ποιητές διερευνούσαν τους τρόπους συνύπαρξης των ατόμων μέσα στην κοινότητα, τις δυνατότητες της ανθρώπινης χειραφέτησης μέσα στην πόλη, στα πλαίσια της νεόδμητης για την εποχή άμεσης Αττικής δημοκρατίας.

Οι αρχαίοι τραγικοί αντικρύζουν κατάματα το βάθος του ανθρώπινου ψυχισμού και παράλληλα την πραγματικότητα της ίδιας τους της πόλης, χωρίς εξωραϊσμούς και εξιδανικεύσεις, με όλες τις δυστοκίες που προκύπτουν στην εξέλιξη του νέου πολιτεύματος, αλλά και τις χειραφετητικές δυνατότητες που παρουσιάζει η κοινωνία όπου στον δήμο (λαό) βρίσκεται το κράτος (η δύναμη).

Ο καθολικός ηθοποιός

Ο τραγωδός στη σκηνή του αρχαίου αμφιθεάτρου, απευθυνόμενος στην πόλη και την ίδια στιγμή ενεργοποιώντας όλες τις πιθανές και απίθανες στοιβάδες του ψυχισμού του, αποτελεί το παράδειγμα του καθολικού ανθρώπου. Δεν βρίσκεται πάνω στη σκηνή απλώς για να εκφραστεί, δεν βρίσκεται εκεί για τον εαυτό του και μόνο. Ξεπερνά κατά πολύ την αυτοαναφορική ή αυτοκαταναλωτική κλίμακα. Με τη φωνή και το σώμα του, με την ενέργεια και το πνεύμα του, καθολικά ενεργοποιημένος, εκφράζει όλη την κλίμακα των ανθρώπινων καταστάσεων, προσβλέποντας στην ατομική και συλλογική χειραφέτηση του καθενός ξεχωριστά και όλων μαζί των θεατών – πολιτών. Εδώ εμφανίζεται η δυσπρόστατη φύση του ηθοποιού της αρχαίας τραγωδίας: Αγωνιά για την πόλη και τους πολίτες, καταδεικνύει όλες τις διαστάσεις της κοινοτικής ζωής που απαιτούν κριτική επανεξέταση, αναστοχασμό, επαναθεμελίωση και την ίδια στιγμή, μελετά την ανθρώπινη φύση χωρίς κανέναν περιορισμό. Έτσι, συνδέεται με όλη την κλίμακα της ανθρωπότητας, από την πιο τερατώδη ως την πιο υπερβατική της διάσταση. Δεν πρέπει να το ξεχνάμε: η οντολογία της ανθρώπινης δεινότητας διαπερνά εγκάρσια όλη τη γραμματεία της αρχαίας τραγωδίας.

“πολλά τὰ δεινὰ κούδεν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει”²

Η αρχαία τραγωδία μας προτείνει ένα δυναμικό τρόπο μελέτης του Ανθρώπινου μέσα στον άνθρωπο, κοιτώντας τις αντιφάσεις και τα αδιέξοδα που ελλοχεύουν στις πιο απόκρυφες περιοχές του ψυχισμού, αποκαλύπτοντας όλη την κλίμακα του πάθους στα ακραία όρια Φύσης, Ύπαρξης και Ιστορίας. Σύμφωνα με την τραγική αντίληψη, ο άνθρωπος είναι την ίδια στιγμή καταστροφέας και δημιουργός, φοβερός και θαυμαστός, βρίσκει τρόπους να διεκδικεί τους όρους της ζωής του, να αξιοποιεί το δυναμικό της νόησής του, αλλά δεν μπορεί ποτέ να ξεπεράσει το αναπόφευκτο του θανάτου.

Οι Μύθοι, ως μηχανή απελευθέρωσης και μελέτης των παθών, την ίδια στιγμή αποτελούν και μηχανή κριτικού αναστοχασμού του παρόντος, με σκοπό τον μετασχηματισμό του, αν όχι την ανατροπή του, υπό το πρίσμα της ανθρώπινης χειραφέτησης. Η ίδια η ύπαρξη του τραγικού ηθοποιού πάνω στη σκηνή μας δίνει τα βασικά ερεθίσματα να σκεφτούμε τον άνθρωπο μέσα στον κόσμο, ανοίγοντας τη δυνατότητα για κοίταγμα στο βάθος της δομής του, για όλο και περισσότερο φως στο σκοτάδι του ανθρώπινου αινίγματος, χωρίς προκαταλήψεις ή αισθήματα φόβου. Ο καθολικά ενεργοποιημένος ηθοποιός, από σκηνής λειτουργεί και ως παράδειγμα ενεργού πολίτη, ικανού να αναλάβει την ευθύνη της διεκδίκησης των όρων της ζωής του, ως άτομο και ως συλλογικότητα ατόμων.

2 “Αντιγόνη”, στίχοι: 332-333

Το ενεργοποιημένο Σώμα ως μέσον εξέγερσης

Η όψη αυτή του τραγικού ηθοποιού προϋποθέτει ένα καθολικά ενεργοποιημένο Σώμα (Σώμα με Σ-κεφαλαίου: ψυχο-σώμα), που αρνείται όλες τις εκδοχές παθητικοποίησης που επιβάλλει ο σύγχρονος τρόπος ζωής, αλλοτριώνοντας από κάθε άποψη τον άνθρωπο, αποξενώνοντας τον από την επιθυμία, τα συναισθήματά και τις αισθήσεις του, από τον τρόπο που βιώνει τον κόσμο και τελικά, από την ίδια του την ύπαρξη. Η συνήθεια που κατακλύζει την καθημερινότητα εκατομμυρίων ανθρώπων σχεδόν σε κάθε γωνιά της Γης, να ζουν, να αισθάνονται, να αποκτούν βιώματα μέσα από τις οθόνες των κινητών τηλεφώνων, έγκλειστοι στα κελιά της εικονικής πραγματικότητας, ορίζει σε μεγάλο βαθμό την κλίμακα της παθητικοποίησης. Ωστόσο, εδώ δεν πρέπει να αγνοούμε τον ορυμαγδό πληροφοριών και ποικίλων ερεθισμάτων που δέχονται οι άνθρωποι από μέσα ενημέρωσης, φερέφωνα πολυεθνικών εταιρειών, χρηματιστριακών ομίλων ή πολιτικών κομμάτων. Τέλος, χρειάζεται να αναφερθούμε στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνδέονται με την εργασία τους, εφόσον αυτή ηφίσταται: Εργαζόμενοι όλων των ηλικιών, και των δύο φύλλων, βιώνουν το αίσθημα της ματαίωσης στον χώρο εργασίας τους, άγονται και φέρονται σε χώρους δουλειάς με μοναδικό σκοπό την επιβίωση, πασχίζοντας να αντέξουν όλες τις μορφές καταπίεσης από την ίδια τη φύση της εργασίας εντός της καπιταλιστικής συνθήκης, όπου η αέναη συσσώρευση υπεραξίας και κέρδους είναι ο ένας και μόνος βασικός σκοπός της εργασιακής λειτουργίας.

Σε πείσμα όλων των παραπάνω, το ενεργοποιημένο ανθρώπινο Σώμα, προϋποθέτει τον συνειδητοποιημένο άνθρωπο, που αρνείται κάθε εκδοχή κανονικοποίησης, αποφασισμένος να συμβάλλει στον ριζικό μετασχηματισμό της μορφής της ίδιας του της ζωής, ώσπου η ζωή να γίνει αξιοβίωτη γι' αυτόν και τα παιδιά του, ανοίγοντας τη δυνατότητα ενεργοποίησης και αξιοποίησης ολόκληρου του δημιουργικού ανθρώπινου δυναμικού!

Σάββας Στρούμπος

Κίνα – Wuzhen

3-4/11/2019

